

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ СТУДЕНТТЕРІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

*Ербулатова И.К.¹, Кублашева Ж. С.², Даулетова А. Б.³, Ахметова Г.Н.⁴

¹PhD, доцент, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан
e-mail: ilmira.yerbulatova@inbox.ru

²аға оқытушы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан
e-mail: jkublasheva@mail.ru

³аға оқытушы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан
e-mail: aliya-2474@mail.ru

⁴аға оқытушы, Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал, Қазақстан
e-mail: akhmetova_gulya@mail.ru

Андатпа. Мақала ХХІ ғасыр мамандарын даярлау үшін тілдік емес университетте кәсіби бағытталған орыс тілін үйренудің маңызды аспектілерінің бірі ретінде сөйлеуді оқыту үрдісінде рөлдік ойындарды қолдану мәселелеріне арналған. Отандық жоғары кәсіптік білім берудің даму басымдылығы оның жеке парадигма мен құзыреттілік тәсілге қайта бағытталуымен сипатталады. Университеттегі білім беру жүйесін жаңғырту тұжырымдамасы түлектерге практикалық қызметке барынша жақын білімді өз бетімен алуға мүмкіндік беретін базалық құзыреттіліктерді қалыптастыратын оқытудың интерактивті әдістерін енгізуді көздейді. Жоғарыда айтылғанға байланысты заманауи педагогикалық тәжірибеде оқытудың белсенді және интерактивті әдістері мен формалары қолданылады, олар аудиторлық сабақтардың кем дегенде 5% құрауы керек.

Интерактивті режимде өткізілген оқыту курсы барлық білім алушыларды жұмысқа қосуға, әркімнің модельденген мәселелерді шешуге қатысуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Зерттеліп жатқан әдістер тұлғаға бағытталған оқыту тәсілінде тиімді қолданылады, өйткені олар ұжымдық және ынтымақтастықта оқытуды көздейді. Бұндай бірлескен оқытуда білім алушы да, мұғалім де оқу үрдісінің басты субъектілері болып табылады.

Осылайша, осы зерттеу, тілді үйрету жүйесінде өті нәтижелі болып келетін, проблемалық бағыттағы рөлдік және іскерлік ойындарды техникалық жоғары орындары студенттерін орыс тіліне оқытуда қолданудың тиімділігін дәлелдейді. Рөлдік ойындарды қолданудың тиімділігі ойынға қатысушылар арасындағы әлеуметтік маңызды қатынастарды модельдеуде, білімді, шығармашылықты қолдана білуде, өз ойларын орыс тілінде жеткізе білуде көрінеді. Сонымен бірге білім алушылардың сыни және шығармашылық ойлауын дамытады.

Тірек сөздер: жеке парадигма, құзыреттілік тәсіл, оқытудың белсенді әдістері, рөлдік ойындар, жоғары білім, интегративті тенденциялар, тәжірибе, қолдану

Негізгі ережелер

Орыс тілін оқытудың жаңа формалары мен әдістері тілдің коммуникативті тұжырымдамасына негізделген. Бұл тұжырымдаманың

карқынды дамуы "антропологиялық", "когнитивті", "коммуникативті" деп аталатын қазіргі лингвистикаға тән. Жаңа ғылыми лингвистикалық парадигма тілдің жүйелік-құрылымдық құрылымы және оның тарихи дамуы мен өзгеруі туралы түсініктерді жоққа шығармайды. Сонымен бірге, тілге белгілер жүйесі ретінде статикалық көзқарастың жеткіліксіздігі және оны адами факторды ескере отырып, кең әлеуметтік-мәдени контексте жұмыс істейтін жүйе ретінде түсінудің маңыздылығы барған сайын айқын бола бастады [1, 2, 3].

Тілдің коммуникативті тұжырымдамасы іс-әрекетке негізделген, ол тілдік құбылыстардың (мәтінді қоса алғанда) тілдік тұлғаның санасындағы шығармашылық көрінісіне бағытталған. Жеке лингвистикалық фактілер мен ережелерді сипаттау емес, олардың мәтіндерді құруға (жазу, сөйлеу) және оларды қабылдауға (оқу, тыңдау) байланысты сөйлеу іс-әрекетіне қатысуы мен рөлі лингвистердің, әдіскерлердің, мұғалімдердің назарына айналады. Тілдік құбылыстар мен ережелердің өзі осы тұрғыда маңызды бола бастайды, өйткені олар сөйлеу коммуникациясының мақсаттары үшін маңызды [4, 5, 6].

Техникалық университеттерде орыс тілін коммуникативті оқытудың негізі ретінде жанрлық-ситуациялық оқыту әдістемесін қабылдаған жөн. Қазіргі орыс тілін үйренудегі сөйлеу жағдайларының ерекше рөліне назар бұған дейін де аударылды. Бүгінгі таңда бұл әдіс жеткілікті түрде дамымаған, дегенмен оның жалпылануының, жүйеленуінің және сыналудың материалдары қарқынды жинақталуда. Мысалы, тиісті сөйлеу формулаларының тізімі мен клишелері бар кейбір сөйлеу жағдайларының сипаттамасы туралы ақпарат, келесі әдебиеттерде қамтылған: Формановская, 2006, 2014; Шмелева, 1983; 1992; Купина, Матвеева, 2023; Матвеева, Сибирякова. 1994; Матвеева, 1995 және басқалар [7,8,9, 10, 11].

Орыс тілін заманауи оқытудың міндеттеріне, нақты өмірлік жағдайларға мүмкіндігінше жақын сөйлеу жағдайлары мен рөлдік ойындардың үлгілерін құрып, оны оқыту үрдісінде тиімді қолдану жатады. Біріншісі жағдай компоненттерінің өзгеруіне байланысты белгілі сөйлеу формулаларын өзгертуді қамтиды: адресат параметрлерінің өзгеруі (әлеуметтік, психологиялық, жас және т.б.), сөйлеушінің ниеттерінің (мақсаттары мен міндеттерінің) өзгеруі, сөйлеу қарым-қатынас салалары (іскерлік, тұрмыстық, публицистикалық, ғылыми), байланыс арнасы және басқа да экстралингвистикалық қарым-қатынас факторлары. Белгілі бір жағдайда неғұрлым орынды нақты сөйлеу құралдарының репертуарын игеру қажет.

Рөлдік ойын әдістемесі Орыс тілін коммуникативті оқытуда өте тиімді. Бұл әдістемені тәжірибеде қолданбас бұрын әр оқытушы келесі ұғымдармен таныс болуы тиіс: "коммуникативті рөл", "сөйлеу мінез-құлқы", "сөйлеу мінез-құлқының нұсқалары".

Рөлдік ойындардың мақсаты-белгілі бір коммуникативті рөл мен жағдай шеңберінде тиімді дағдыларды қалыптастыру. Белгілі бір әлеуметтік рөлге ие болғаннан кейін (жолаушы, сатып алушы, шаштараз клиенті және т.б.), ойынға қатысушылар қарым-қатынас саласын, мақсаты мен міндеттерін, адресат факторын ескере отырып, оны ұсынылған жағдайдың сипатымен

байланыстыруу керек. Қарым-қатынастың осы экстралингвистикалық факторларының барлығы олардың сөйлеу мінез-құлқының жалпы коммуникативті стратегиясын, соның ішінде қарым-қатынас қатысушыларының тақырыбы мен ниеттеріне сәйкес сөйлеу құралдарын таңдау мен ұйымдастыруды анықтауға арналған [12].

Техникалық пәндер бойынша кез-келген рөлдік ойын әртүрлі кәсіби жағдайларды шешуге негізделген үлгіде болуы тиіс. Бұл ретте ойынға қатысушылардың қызметін жеке және топтық бағалау жасақталған критерийлерге сүйенеді.

Ойнатылатын кейіпкерлердің рөлдік ойыны бірнеше принциптерге негізделуі керек, олардың негізгілері:

- іс-шаралардың нақты жағдайлары мен динамикасын модельдеу принципі-яғни, барлық көріністеріндегі кәсіби қызметтің нақты жағдайлары;
- бірлескен қызмет принципі бірнеше қатысушыларды (бір немесе бірнеше топтағы студенттерді) танымдық қызметке тартуды көздейді, ал кәсіби қарым-қатынастың тән түрлері модельденеді: (мысалы: "инженер-технолог", "инженер-геодезист", "инженер-құрылысшы" және т. б.);
- диалогтық қарым – қатынас-бұл өте маңызды принцип.

Техникалық тақырыптар бойынша рөлдік ойын кезінде модельденген жағдайлардың сипаты бойынша қатысушылардан инженерлік білім берудің негізгі салаларын білу талап етіледі.

Ойынның кезеңдеріндегі негізгі принциптер сөйлеу және кәсіби этика, маманның құқықтық нормалары, іс-әрекеттің реттілігін және т. б.. Оқытудың белсенді әдістерінің негізін қалаушылар рөлдік ойынның бірнеше кезеңдерін бөліп көрсетуді ұсынады:

- ойынның мақсатын анықтау, ойын сценарийін әзірлеу;
- қатысушыларға арналған нұсқаулық: модератор (мұғалім немесе мұғалімнің рөлі) сабақ тақырыбын атайды, оның маңыздылығын анықтайды, студенттердің назарын, осы нақты тақырып бойынша талдануы керек барлық құзыреттерді (әсіресе құқықтық аспектілерді) бөлу қажеттілігіне аударады;
- рөлдерді бөлу, рөлге байланысты олардың мінез-құлқының ерекшеліктерін анықтау.

Осылайша, біздің зерттеуіміздің мақсаты оқу процесінде рөлдік ойындарды пайдаланудың тиімділігін зерттеу болып табылады.

Кіріспе

Жоғары білім берудегі қазіргі кезеңі қоғамның шұғыл қажеттіліктеріне де, ғылыми прогресс динамикасына да байланысты бірқатар ерекшеліктермен сипатталады. Қазіргі гуманитарлық білім берудің ерекшелігі-оқыту процесінің "адамға бағдарлануы", соған байланысты білімнің әртүрлі салалары арасындағы интегративті тенденциялардың өсуі және білім беру саласындағы диалогтың күшеюі.

Қазіргі ғылым мен білімдегі антропоцентризм және рухани жетілу мен мәдениетке деген ұмтылыс қоғам бастан кешкен рухани дағдарысқа реакция

болды. Жеке тұлғаның тілдік білім беру проблемасы әсіресе өткір, өйткені тіл қоғамның жалпы мәдениетінің деңгейін көрсетіп, оның әлеуметтік-тарихи катаклизмдеріне қатты әсер етеді. Қазіргі заманғы сатыдағы тілдік білім берудің мазмұны мен құрылымы әртүрлі типтегі білім беру мекемелерінде олардың мақсаттары мен міндеттеріне, мамандану сипатына, білім алушылардың кадрлық құрамы мен контингентіне, педагогтардың шығармашылық ұмтылыстарына және т. б. байланысты өзгереді. Сонымен қатар, тілдік білім беруді филологияландыруға деген ұмтылыспен және осыған байланысты пәндердің арнайы блогын: стилистиканы, сөйлеу мәдениетін, риториканы зерттеуге деген ұмтылыспен байланысты білім беру саласындағы жалпы тенденциялар айқын көрінеді [13].

Қатаң тілдік нормаларды жаппай елемеу, сөйлеу құралдарын, соның ішінде тілдік құралдарды қолдануда еркіндік - бұл сөйлеу қарым-қатынасының сипатын анықтайтын бүгінгі өмірдің шындығы. Осыған байланысты қоғамның сөйлеу мәдениетін жетілдірудің жолдары мен тәсілдерін іздеу, елдің болашағы болып келетін жас ұрпақты сөйлеу мәдениетіне оқытудың жаңа формалары мен әдістерін әзірлеу ерекше өзекті болып отыр.

"Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында" көзделген, жалпы білім беретін пәндер циклінде көрсетілген міндеттер [14] жоғары оқу орнындағы орыс тілі оқытушыларын тілдік білім беру мазмұнындағы жаңалануына ғана емес, сонымен қатар, мақсаты "саналы-коммуникативті оқытуды" қалыптастыруға бағытталған Орыс тілін оқытудың өзіндік әдістемелерін іздеуге бағыттайды.

Техникалық мамандықтарға арналған "Орыс тілі" пәні бойынша Мемлекеттік жалпыға міндетті стандарт мазмұнының сөзсіз артықшылықтарына қарым-қатынастың лингвистикалық және экстралингвистикалық факторларының сипаттамасын қоса алғанда, студенттердің сөйлеу қызметі мен коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға баса назар аударуы жатады. Соңғыларының ішінде қарым-қатынас сипатын анықтайтын жағдайлар ерекше маңызды: белгілі бір сұхбаттасушының болуы (және сонымен байланысты адресаттың параметризациясы); мотив; сөйлеу субъектісінің ерекшелігі; тілдің (кодтың) ортақтығы; қарым-қатынас пен сөйлеу жанрының ерекшеліктері. Мәтінге алғашқы коммуникативті қызметтің өнімі және екінші коммуникативті қызметтің объектісі ретінде назар аудару қазір білім беру саласында ерекше өзекті болып табылады.

Техникалық Университетте орыс тілін оқыту, айналып келгенде, студенттердің сөйлеу мінез-құлық мәдениетін игеруіне, белгілі бір коммуникативті әсерге қол жеткізе отырып, қарым-қатынастың әртүрлі салаларында сөйлеу этикеті мен коммуникативті стратегияларды қолдану дағдыларын қалыптастыруға бағытталған [15]. Жаңа буын маманы пікірталас, негіздеу, дәлелдеу, қабылдау және жалпылау сияқты заманауи сөйлеу құзыреттеріне ие болуы керек. Іскерлік жағдайлар бағалау тұрғысында, рөлдік ойындарды, шындықтың объективті көрінісі ретінде, дұрыс пайдалану бәсекеге қабілетті, креативті ойлауға ие маман қалыптастыруға мүмкіндік береді, ол

білімнің кең көлемдегі қол жетімділігінде ұлғайып келе жатқан және үнемі жаңартылып отыратын ақпарат ағынымен жұмыс істей алады және басқа адамдармен қарым-қатынас орнатуымен және реттеу қабілетімен ерекшеленетін ерекше шешімдер қабылдай алады. Ойын, орыс тілі мұғалімінің қорында, қызметтік іс-әрекетті игеруге және қабылдауға ынталандырудың жоғарылауы, білім алушылардың қызықты және сүйікті іс-әрекетінде өте күрделі оқу процесін жүзеге асыруға көмектесетін әмбебап құрал, белсенді тәсілді жүзеге асырады, интеллектуалды өсуді қамтамасыз етеді, мәдени қарым-қатынасты дамытады, оқу процесінің эмоционалды бояуын жүзеге асырады және әр студенттің жеке әлеуетін ашады.

Материалдар мен әдістер

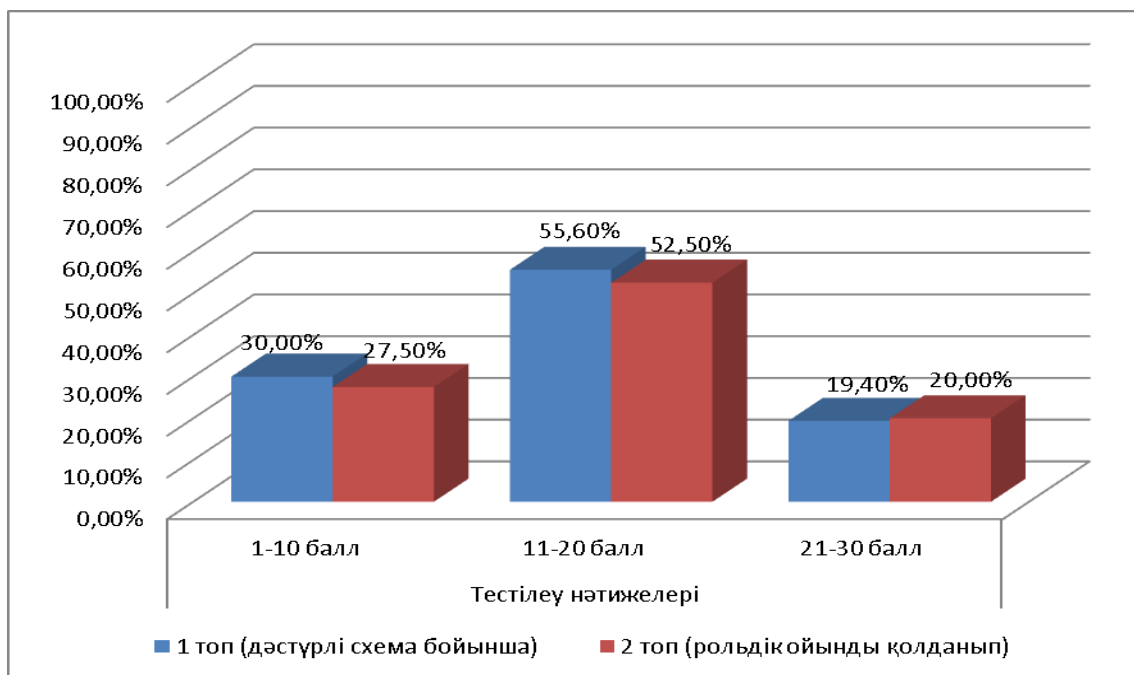
Қойылған мақсатты іске асыру үшін Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің "Орыс тілі" пәнін оқитын Политехникалық және машина жасау факультеттерінің 1 курс студенттерінің (96 адам) 5 тобы қатысқан зерттеу жүргізілді.

2 топ студенттерімен (36 адам) сабақтар дәстүрлі схема бойынша, рөлдік ойынды қоспай өткізілді. 3 топтағы (40 адам) студенттер үшін білім беру процесіне тақырыптық рөлдік ойын енгізілді.

Білімнің бастапқы деңгейін анықтау үшін екі топтағы студенттерге "My Test" бағдарламалық жасақтамасын қолдана отырып компьютерлік тестілеу (кіріс бақылау) жүргізілді. Әр студент үшін бағдарлама 30 сұрақтан тұратын бірегей нұсқаны қалыптастырды. Студенттерге орындауға 20 минут уақыт берілді. Барлық тапсырмалар орындалғаннан кейін бағдарлама нәтижені пайызбен көрсетті (1-кесте, 1-сурет).

Кесте 1 – Кіріс тестілеудің нәтижелері

Топ	Студенттер саны	Тестілеу нәтижелері		
		1-10 балл	11-20 балл	21-30 балл
1 топ (дәстүрлі схема бойынша)	36	9	20	7
2 топ (рөлдік ойынды қолданып)	40	11	21	8

Сурет 1 – Кіріс тестілеудің нәтижелері

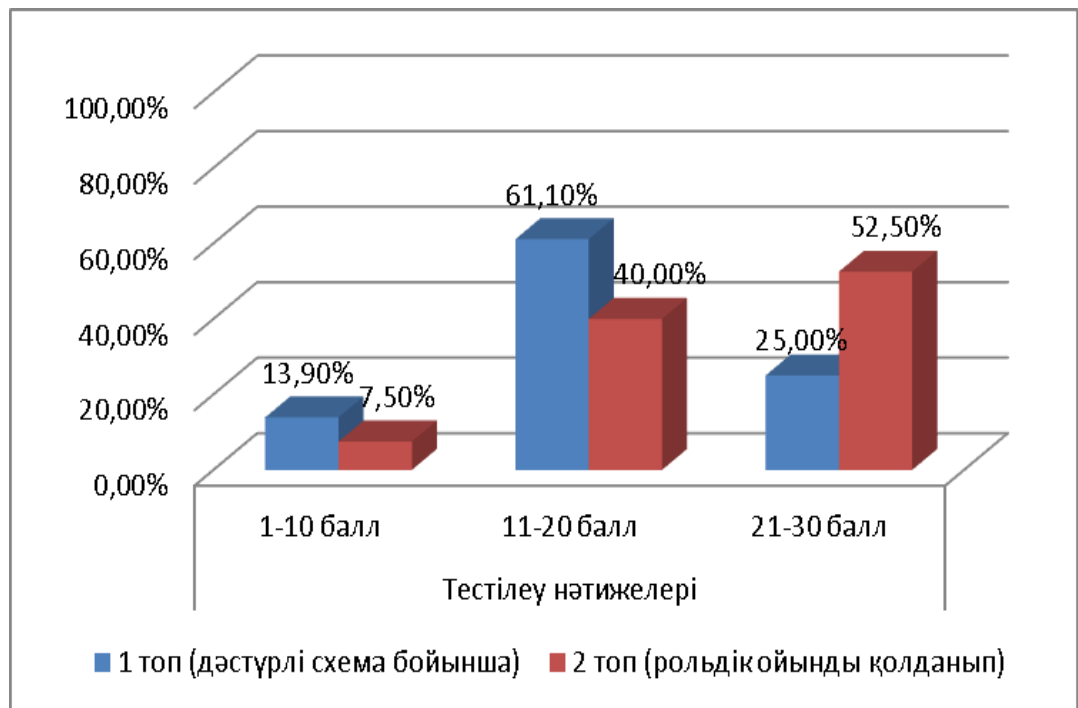
Көріп отырғаныңыздай, екі топтың кіріс бақылау нәтижелеріндегі айырмашылық шамалы. Бірінші топта студенттерінің 30%–ы, екінші топта – 27,5%–ы 1-ден 10-ға дейін балл жинады; 11-20 балл – тиісінше 55,6% және 52,5%; 21-30 балл - 19,4 және 20,0%.

Соңғы кезеңде ойынның барысын талқылау маңызды, оның қорытындысы шығарылады, қатысушылардың сөз сөйлеуі талқыланады, жұмыс бағаланады. Мұғалім рөлдерді орындаушылардың жағымды жақтары мен кемшіліктерін атап өтіп, пікірталасқа шақырады, студенттерге жеке позицияларды қорғауға мүмкіндік береді, осы тақырып бойынша білімді, кәсіби дағдыларды игеру деңгейін анықтайды.

Ағымдағы сабақтың тақырыбын талқылағаннан кейін екі топта да (және үш топта – рөлдік ойыннан кейін) өткен материалды игеру дәрежесін анықтау мақсатында сабақтың сөйлеу тақырыптары бойынша ғана сұрақтарды қамтитын бақылау тестілеуі өткізілді. Бастапқы білім деңгейін анықтаудағы сияқты, тестілеуді ұйымдастыру үшін "My Test" бағдарламасы пайдаланылды, ол әрбір оқушы үшін 30 сұрақтан тұратын бірегей нұсқаны қалыптастырды, орындау уақыты да 20 минутты құрады (2-кесте, 2-сурет).

Кесте 2 – Бақылау тестілеу нәтижелері

Топ	Студенттер саны	Тестілеу нәтижелері		
		1-10 балл	11-20 балл	21-30 балл
1 топ (дәстүрлі схема бойынша)	36	5	22	9
2 топ (рольдік ойынды қолданып)	40	3	16	21

Сурет 2 – Бақылау тестілеуінің нәтижелері

Бақылау тестілеу нәтижелерінің диаграммасынан көріп отырғанымыздай, екінші топтағы студенттердің 50%-дан астамы 21-30 балл алды, бұл кіру тестілеуіндегі сол топқа қарағанда 32,5%-ға жоғары. Бірінші топта тестті 21-30 баллға орындағандар саны 25 % құрады, бұл кіру тестілеуінен 5,6% ғана жоғары.

Нәтижелер және талқылау

Рөлдік ойынды жүйелі пайдалану тәжірибесі студенттердің бар білімін, тәжірибесі мен әртүрлі жағдайларда қарым-қатынас дағдыларын белсендіру үшін жағдай жасалуына байланысты оларды техникалық ЖОО-да орыс тілін оқытуда қолданудың тиімділігі мен перспективалылығын көрсетті. Демек, рөлдік ойын-бұл оқытуда құзыреттілік тәсілді жүзеге асырудың тиімді әдісі, өйткені ол бір-бірінен бөлек білім мен дағдыларды игеруді емес, оларды кешенде игеруді қамтиды.

Біз бағдарламада қарастырылған сөйлеу тақырыптары аясында орыс тілінде қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру және дамыту үшін жаттығулар кешенін әзірледік. Ол үшін мәтіндерді тыңдауға да, тұрмыстық және кәсіби тақырыптарда сөйлесуге де қажетті және жеткілікті коммуникативті, лексикалық және грамматикалық минимум анықталды. Жаттығулар (оның ішінде шығармашылық сипаттағы да) лексикалық-грамматикалық материалды белсендіруге бағытталған, оның нақты игерілуі баспа және дыбыстық мәтінді түсінуді қамтамасыз етеді және студенттерге шет тілінде коммуникативті-жеткілікті кәсіби бағдарланған әңгіме жүргізуге мүмкіндік береді.

Техникалық университет студенттерінде орыс тілді серіктестермен қарым-қатынас жасау кезінде тұрмыстық, мәдени, кәсіби қызметтің әртүрлі салаларындағы әлеуметтік-коммуникативті мәселелерді шешу үшін орыс тілді коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру қажеттілігіне сүйене отырып, біз қолданамыз

- коммуникативтік ситуациялық-рөлдік ойындар (күнделікті, тұрмыстық тақырыптарда қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға бағытталған);

– кәсіби рөлдік ситуациялық ойындар (кейіпкерлердің еңбек жағдайына еліктеу).

Әлеуметтік-тұрмыстық рөлдік ойындар негізінен ЖОО орыс тілін оқытудың бастапқы кезеңінде қолданылады, студенттер белгілі бір коммуникативті ниеттерді білдіру үшін сөйлеу формулалары мен клишелер тізімін, тұрмыстық тақырыптарда сөйлесу үшін қажет коммуникативті грамматиканың негізгі құрылымдарын игереді. Мысалы, "Танысайық", "Шақыру", "Таныстыру" рөлдік ойындарында ресми және бейресми кездесулерде мінез-құлық ережелерімен танысу орын алады. Мұндай коммуникативті тапсырмалар орыс тіліндегі әлеуметтік қарым-қатынастың қарапайым дағдыларын қалыптастырады: алғашқы байланыстарды орнату, сұхбаттасушының жеке басына қатысты ақпаратпен алмасу.

"Шетелдік қонақтарды қабылдау", "Туған қаланды көрсету" секілді рөлдік ойындар коммуникативтік дағдыларды дамытуға, сөйлеу мінез-құлқын қалыптастыруға және телефон арқылы байланыс жағдайларында, әуежайда қонақтарды қарсы алу кезінде, олармен болу бағдарламасын жасауда ерекшеленетін сөйлеу клишелері мен өзара әрекеттесу формулаларын игеруге бағытталған. Жұмыстың ауызша формалары жүйесіне жаттығулардың әртүрлі түрлері кіреді: сөйлеу үлгілерімен жұмыс, қойылымдар, репродуктивті жаттығулар, ситуациялық диалогтар, ауыстыру диалогтары, рөлдік жағдайлар және т. б.

Әдетте оқытудың озық кезеңінде қолданылатын кәсіби бағытталған рөлдік ойындардың мақсаты студенттердің орыс тілінде кәсіби қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру болып табылады, бұл тек мәдени ғана емес, сонымен бірге оқылып жатқан тіл елі өкілдерінің әлеуметтік сипаттамаларын ескеруді талап етеді. Осы ерекшеліктерді білу және әртүрлі әлеуметтік контексттердегі мінез-құлық стратегияларын меңгеру ойын әрекеті процесінде тиімді жүзеге асырылады. Бұл жағдайда мамандардың нақты ауызша қарым-қатынасында кездесетін жағдайлар модельденеді ("жұмысқа қабылдау", "компанияға бару", "компания директорымен әңгімелесу" "Конференция" және т.б.). Оқытудың осы кезеңінде оқытушының міндеті әр түрлі коммуникативті жаттығуларды қолдану, негізінен шығармашылық сипаттағы жаттығулардың қолданылуы артады, олардың үлесі сабақтан сабаққа көбейеді, студенттерді рефлексияға, ақпаратты өз бетінше іздеуге, қорытындылар мен жалпылауға итермелейді.

Инженер үшін негізгі ақпарат көздері ғылыми мақалалар, техникалық

нұсқаулықтар, конференция баяндамалары, пайдалану сипаттамалары, эксперимент сипаттамалары және т.б. Сондықтан, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруды біз, елтану, мәдениеттану, әлеуметтік - мәдени және ғылыми сипаттағы қажетті білімді алу мақсатында, оқу және тыңдалым мәтіндермен (бұл баспа мәтіні де, аудио-немесе бейнематериал да болуы мүмкін) жұмыс жасаудан бастаймыз. Бұл кезеңде студенттер мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға және сыпайы орыс тілді қарым-қатынас стратегияларын дамытуға бағытталған жаттығуларды орындайды. Теориялық дайындықты, жаттығу жаттығуларын және коммуникативтік тапсырмаларды қамтитын, рөлдік ойынмен аяқталатын оқытуды жоспарлы ұйымдастыру техникалық ЖОО студенттерінің тілдік, коммуникативтік, жалпы мәдени және кәсіби құзыреттіліктерін барынша тиімді қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді.

Айта кету керек, студенттердің шығармашылық мүмкіндіктері, олардың интеллектуалды даму деңгейі оларға (әсіресе топтық жұмыс жағдайында) еш қиындықсыз рөлдік ойынның мазмұндық компонентін әзірлеуге және игеруге, яғни ойын сюжеті мен рөлдік қатынастарды анықтауға, қосымша материалды қолдана отырып, коммуникативті жағдайды анықтауға мүмкіндік береді. Алайда, рөлдік ойынға дайындық кезінде өз рөлдік мінез-құлқының орыс тіліндегі аспектісін дайындауда студенттердің еркіндік деңгейі әр түрлі болып шығады, біз оны ойын әрекетінің сценарийін жазу кезінде ескереміз.

Бірінші курста техникалық университетте орыс тілін оқытудың маңызды мәселелерінің бірі студенттердің мектептегі дайындық деңгейінің әртүрлілігі болып табылады және оқыту сапасын арттыру үшін сабақтарда да, аудиториядан тыс уақытта да тұлғаға бағытталған тәсілді қолданған жөн. Нақты нұсқаулармен, орындау бағдарламасымен және ілеспе кеңестермен қамтылған кәртішкілердегі сараланған тапсырмалар әр студентке беріледі және олардың жеке дайындығы мен жеке қасиеттері ескеріледі. Әр тапсырманы орындауға бірдей уақыт беріледі. Сонымен, кейбір студенттер ойын барысында диалогтар мен қарапайым кәсіби бағытталған мәтіндердің мазмұнын айтады, ал дайындығы жоғары студенттер әртүрлі, соның ішінде кәсіби тақырыптар бойынша баяндамалар мен пікірталастар дайындайды.

Осылайша, практикалық сабақтар мен өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру неғұрлым дайындығы жоғары студенттердің әлеуетін оңтайлы іске асыруға және олардың максималды интеллектуалды дамуына, сонымен бірге дайындығы төмен студенттердің тілдік коммуникативтік құзыреттілік негіздерін сәтті қалыптастыруға ықпал етуі керек.

Сонымен, болашақ инженерлерді кәсіби бағытталған сөйлеу іс-әрекетінде оқытудың сәттілігі көбінесе осы қызметті шебер басқаруға байланысты. Әдістемелік және мазмұнды ойластырылған рөлдік ойын әр түрлі деңгейдегі барлық студенттерді белсенді түрде оқу процесіне тартуға мүмкіндік береді. Оқыту мазмұнын дұрыс таңдау және оқу процесін ойластырыла ұйымдастыру рөлдік ойынның әріқарай табысты өткізілуін қамтамасыз етеді, коммуникативтік тілдік құзыреттілікті қалыптастыруға және дамытуға ғана емес, сонымен қатар

жалпы мәдени, когнитивтік, әлеуметтік-мәдени, ақпараттық, сондай-ақ техникалық ЖОО студенттерінің бірқатар кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға ықпал етеді. Демек, орыс тілін үйрену барысында қалыптасатын тілдік коммуникативті дағдылар студенттердің оқу-зерттеу және болашақта кәсіби қызметте мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Қорытынды

Орыс тілін білетін және оны кәсіби қызметінде сауатты қолдана алатын бәсекеге қабілетті маман даярлау оқыту әдістерін таңдауға ерекше көзқарасты қажет етеді. Осылайша, қоғамның қажеттіліктеріне байланысты жаңа білім беру мақсаттары тілдік білім мазмұнының өзгеруін анықтап, оны едәуір кеңейтті. Бұл студенттердің тілдік және коммуникативті ғана емес, сонымен қатар қарапайым лингвистикалық құзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігімен байланысты. Бұл мәселелерді шешу лингвистиканың өз тарихы бар ғылым ретінде неғұрлым толық және жүйелі көрінісінің болуын; тілдің құрылымы, оның қызметі туралы және тұлғаның коммуникативті мінез-құлқының тиімділігіне әсер ететін фактор сөйлеу қарым-қатынас ережелері туралы түсініктің болуын талап етеді.

Осы ретте, техникалық университет студенттерін. орыс тілінен рөлдік ойындарды қолдана отырып, даярлау жүйесі коммуникативті, кәсіби бағдарланған сипатта жүргізіледі және студенттердің тұрмыстық және кәсіби қызмет саласында ақпарат алмасу қабілетін дамытуды мақсат етеді.

Техникалық университетте рөлдік ойындар қарым-қатынас жағдайларын имитациялаудың ең тиімді әдісі болып табылады және қарым-қатынас процесінде өздігінен әрекет ету дағдыларын дамытуға, сондай-ақ өмірлік орыс тілді қарым-қатынасқа психологиялық дайындықты да қалыптастыруға бағытталған. Орыс тілі негізгі пән болып табылмайтын техникалық университеттің аудиториясында ойын тиімдірек болуы үшін ойынға студенттердің кәсіби қызметіне байланысты рөлдерді енгізу арқылы қосымша мотивация құрған жөн.

Рөлдік ойынды пайдалану тек тілдік коммуникативтік құзыреттілікті ғана емес, сонымен қатар студенттердің жалпы ғылыми және кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді, бұл бәсекеге қабілетті инженерді даярлауға жағдай жасайды және осылайша түлектің кең кәсіби ұтқырлығын, оның кәсіби өсуге ашықтығын қамтамасыз етеді.

ӘДЕБИЕТ

[1] Серебренников Б.А., Кубрякова Е.С., Постовалова В.И. и др. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – 216 с.

[2] Телия В.Н., Графова Т.А., Шахнарович А.М. и др. Человеческий фактор в языке: языковые механизмы экспрессивности / Отв. ред. В. Н. Телия; АН СССР, Ин-т языкознания. – М.: Наука, 1991. – 214 с.

[3] Шахнарович А.М. Человеческий фактор в языке: язык и порождение речи. – М.: Наука, 1991. – 240 с.

[4] Болотнова Н.С. Новое в методике преподавания русского языка в вузе и школе //Вестник Томского государственного педагогического университета. – 1997. – Вып. 1. – С.78-83.

[5] Быстрова Е.А. Коммуникативная методика в преподавании родного языка //Русский язык в школе. - 1996. -№1. – С.3-8.

[6] Балыхина Т.М. Методика преподавания русского языка как неродного (нового): учебное пособие для преподавателей и студентов. - М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 2007. – 185 с.

[7] Формановская Н.И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. - Изд. 3. URSS. – 2006. – 160 с.

[8] Формановская Н.И. Речевое общение и коммуникативное взаимодействие //Русская речь. – 2014. - № 4. – С. 55-58.

[9] Шмелева Т.В. Кодекс речевого поведения //Русский язык за рубежом. - 1983.- № 1. – С. 72-77.

[10] Шмелева Т.В. Повседневная речь как лингвистический объект //Русистика сегодня: функционирование языка: лексика и грамматика. – М., 1992. – С. 5-15.

[11] Купина Н.А., Матвеева Т. В. Стилистика современного русского языка: учебник для вузов. — М.: Издательство Юрайт, 2023. — 415 с.

[12] Балакина К.Д. Ролевые игры как ключевая технология развития навыков говорения у студентов вне языковой среды //Русистика. – 2020. – Т. 18. – № 4. – С. 439-453.

[13] Костомаров П.И. Антропоцентризм как важнейший признак современной лингвистики //Вестник Кемеровского государственного университета. – 2014. - № 2 (58). – Т.1. – С. 198-203.

[14] О внесении изменений в приказ Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан от 20 июля 2022 года № 2 "Об утверждении государственных общеобязательных стандартов высшего и послевузовского образования". Приказ Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан от 19 января 2023 года № 21. - Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300031742>. [Дата обращения: 18.03.2023].

[15] Типовые учебные программы цикла общеобразовательных дисциплин для организаций высшего и (или) послевузовского образования: Эталонный контрольный банк НПА РК в электронном виде. – Астана, 2018. – 282 с.

REFERENCES

[1] Serebrennikov B.A., Kubryakova E.S., Postovalova V.I. i dr. Rol' chelovecheskogo faktora v yazyke: yazyk i kartina mira (The role of the human factor in language: language and the picture of the world). – Moscow: Science, 1988. – 216 p. [In Rus.]

[2] Teliya V. N., Grafova T. A., Shahnarovich A. M. i dr. Chelovecheskij faktor v yazyke: yazykovye mekhanizmy ekspressivnosti (The human factor in language: linguistic mechanisms of expressiveness) /Executive editor V. N. Teliya; AN SSSR, In-t yazykoznanija. – Moscow: Science, 1991. – 214 p. [In Rus.]

[3] Shahnarovich A.M. Chelovecheskij faktor v yazyke: yazyk i porozhdenie rechi (The human factor in language: language and speech production). – Moscow: Science, 1991. – 240 p. [In Rus.]

[4] Bolotnova N.S. Novoe v metodike prepodavaniya russkogo yazyka v vuze i shkole (New in the methodology of teaching the Russian language at universities and schools) //Bulletin of the Tomsk State Pedagogical University. –1997. – Issue 1. –Pp.78-83. [In Rus.]

[5] Bystrova E.A. Kommunikativnaya metodika v prepodavanii rodnogo yazyka (Communicative methodology in teaching the native language) //Russian language at school. - 1996. - №1. - Pp.3-8. [In Rus.]

[6] Balyhina T.M. Metodika prepodavaniya russkogo yazyka kak nerodnogo (novogo): Uchebnoe posobie dlya prepodavatelej i studentov (Methods of teaching Russian as a non-native

(new) language: a textbook for teachers and students). - Moscow: Publishing house of the Russian Peoples' Friendship University, 2007. – 185 p. [In Rus.]

[7] Formanovskaya N.I. Russkij rechevoj etiket: lingvisticheskij i metodicheskij aspekty (Russian speech etiquette: linguistic and methodological aspects). - Edition. 3. URSS. – 2006. – 160 p. [In Rus.]

[8] Formanovskaya N.I. Rechevoe obshchenie i kommunikativnoe vzaimodejstvie (Speech communication and communicative interaction) //Russian speech. – 2014. - № 4. – Pp. 55-58. [In Rus.]

[9] Shmeleva T.V. Kodeks rechevogo povedeniya (Code of speech behavior) // Russian language abroad. - 1983. – № 1. – Pp. 72-77. [In Rus.]

[10] Shmeleva T.V. Povsednevnyaya rech' kak lingvisticheskij ob"ekt (Everyday speech as a linguistic object) //Russian studies today: the functioning of language: vocabulary and grammar. – Moscow, 1992. - Pp. 5-15. [In Rus.]

[11] Kupina N.A., Matveeva T. V. Stilistika sovremennogo russkogo yazyka : uchebnik dlya vuzov (Stylistics of the modern Russian language: a textbook for universities). — Moscow: Yurayt Publishing House, 2023. — 415 p. [In Rus.]

[12] Balakina K.D. Rolevye igry kak klyuchevaya tekhnologiya razvitiya navykov govoreniya u studentov vne yazykovoj sredy (Role-playing games as a key technology for developing speaking skills in students outside the language environment) // Russian Studies. – 2020. – Vol. 18. – № 4. – Pp. 439-453. [In Rus.]

[13] Kostomarov P. I. Antropocentrizm kak vazhnejshij priznak sovremennoj lingvistiki (Anthropocentrism as the most important feature of modern linguistics) // Bulletin of Kemerovo State University. – 2014. - № 2 (58). – Vol.1. – Pp. 198-203. [In Rus.]

[14] O vnesenii izmenenij v prikaz Ministra nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan ot 20 iyulya 2022 goda № 2 "Ob utverzhdenii gosudarstvennyh obshcheobyazatel'nyh standartov vysshego i poslevuzovskogo obrazovaniya". Prikaz Ministra nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan ot 19 yanvaryaya 2023 goda № 21 (On amendments to the order of the Minister of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan dated July 20, 2022 No. 2 “On approval of state compulsory standards of higher and postgraduate education.” Order of the Minister of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan dated January 19, 2023 No. 21). Access mode: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300031742>. [Data obrashcheniya: 18.03.2023]. [In Rus.]

[15] Tipovye uchebnye programmy cikla obshcheobrazovatel'nyh disciplin dlya organizacij vysshego i (ili) poslevuzovskogo obrazovaniya: Etalonnyj kontrol'nyj bank NPA RK v elektronnom vide (Typical curricula for a cycle of general education disciplines for organizations of higher and (or) postgraduate education: Reference control bank of NLA RK in electronic form). – Astana, 2018. – 282 p. [In Rus.]

ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РОЛЕВЫХ ИГР В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА

*Ербулатова И.К.¹, Кублашева Ж. С.², Даулетова А. Б.³, Ахметова Г.Н.⁴

¹PhD, и.о. доцента, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан
e-mail: ilmira.yerbulatova@inbox.ru

²ст. преподаватель, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан
e-mail: jkublasheva@mail.ru

³ст. преподаватель, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан

e-mail: aliya-2474@mail.ru

⁴ст. преподаватель, Западно-Казахстанский университет имени Махамбета Утемисова, Уральск, Казахстан

e-mail: akhmetova_gulya@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена вопросам практического применения ролевых игр в процессе обучения говорению, в качестве одного из наиболее важных аспектов изучения профессионально-ориентированного русского языка в неязыковом вузе для подготовки специалистов XXI века. Развитие отечественного высшего профессионального образования характеризуется его переориентацией на личностную парадигму и компетентностный подход как приоритетный. Идея совершенствования образовательной системы высших учебных заведений предполагает включение интерактивных методов обучения, которые формируют базовые компетенции, позволяющие будущим специалистам самостоятельно овладевать знаниями, максимально приближенными к практической деятельности. В связи с вышеизложенным в современной педагогической практике применяются активные и интерактивные методы и формы обучения, которые должны составлять не менее 5 процентов аудиторных занятий.

Курс обучения, проведенный в интерактивном режиме, позволяет включить всех обучающихся в работу, обеспечить каждому посильное участие в решении моделируемых проблем. Исследуемые методы эффективно применяются при личностно-ориентированном подходе обучения, поскольку предполагают коллективное обучение и обучение в сотрудничестве. В таком сообучении и педагог, и обучающийся являются главными субъектами учебного процесса.

Таким образом, настоящее исследование доказывает целесообразность применения ролевых и деловых игр проблемной направленности при обучении русскому языку студентов технических вузов, которые достаточно продуктивны в системе обучения языкам. Эффективность применения ролевых игр выражается в моделировании общественно значимых отношений между участниками игры, в умении применять знания, творчество, практические умения выражать свои мысли на русском языке. Вместе с тем развивает критическое и творческое мышление обучающихся.

Ключевые слова: личностная парадигма, компетентностный подход, активные методы обучения, ролевые игры, высшее образование, интегративные тенденции, опыт, использование

EXPERIENCE OF USING ROLE-PLAYING GAMES IN THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS OF A TECHNICAL UNIVERSITY

*Yerbulatova I.K.¹, Kublasheva Zh. S.², Dauletova A. B.³, Akhmetova G.N.⁴

^{*1}PhD, ass. professor, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian Technical University, Uralsk, Kazakhstan

e-mail: ilmira.yerbulatova@inbox.ru

²senior lecture, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian Technical University, Uralsk, Kazakhstan

e-mail: jkublasheva@mail.ru

³senior lecture, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian Technical University, Uralsk, Kazakhstan

e-mail: aliya-2474@mail.ru

⁴senior lecture, M. Utemisov West Kazakhstan University, Uralsk, Kazakhstan

e-mail: akhmetova_gulya@mail.ru

Abstract. The article is devoted to the practical application of role-playing games in the process of teaching speaking, as one of the most important aspects of studying professionally oriented Russian in a non-linguistic university for the training of specialists of the XXI century. The development of domestic higher professional education is characterized by its reorientation to a personal paradigm and a competence-based approach as a priority. The concept of modernization of the education system at the university provides for the introduction of interactive teaching methods that create relevant conditions for the formation of basic competencies, allowing graduates to independently acquire knowledge as close as possible to practical activities. Therefore, active and interactive methods and forms of teaching are currently used in pedagogical practice, the latter should make up at least 5% of classroom classes.

The training course conducted in an interactive mode allows you to include all students in the work, to provide everyone with feasible participation in solving simulated problems. These methods are most consistent with a personality-oriented approach, since they involve "co-learning" (collective, collaborative learning), and both the student and the teacher are subjects of the educational process. The teacher acts only as the organizer of the learning process, the creator of conditions for the initiative of students.

Thus, the present study proves the feasibility of using role-playing and problem-based business games in teaching the Russian language to students of technical universities, which are quite productive in the language teaching system. The effectiveness of the use of role-playing games is expressed in the modeling of socially significant relations between the participants in the game, in the ability to apply knowledge, creativity, and practical skills to express one's thoughts in Russian. At the same time, it develops critical and creative thinking of students.

Key words: personal paradigm, competence approach, active teaching methods, role-playing games, higher education, integrative tendencies, experience, using

Статья поступила 09.08.2023